

İKİ SÜPER GÜCÜN ARASINDA GELİŞMEK: RUSYA VE ÇİN İLE İLİŞKİLERİ BAĞLAMINDA KAZAKİSTAN'IN ÇOK VEKTÖRLÜ DIŞ POLİTİKASI

Yusuf Halil CALİP

Uep Rapor No: 1
06.04.2022

GİRİŞ

Tek bir devletin dünya üzerindeki hegemonyasının sorgulandığı günümüzde gelişmiş devletlerin bölgesel çekişmeleri ve iş birlikleri, gelişmekte olan devletler için çeşitli fırsatlar yaratmaktadır. Rusya ve Çin gibi iki gelişmiş devletin arasında Kazakistan, Çok Vektörlü Dış Politika ile bu fırsatları lehine çevirmeye yönelik adımlar atmaktadır. Çok Vektörlü Dış Politika, her şeyden önce dönemsel ve coğrafi koşulların uygunluğunda uygulanabilecek bir dış politika stratejisidir. Dolayısıyla Kazakistanın Rusya, Çin ve hatta Batı ile ilişkilerinin ezeli veya ebedi olmadığı, son derece pratik ve gerçekçi politikalar üzerine kurulu olduğu çalışmada açıkça görülmektedir. Çalışmada işlenen tekil örnekten diğer devletler üzerine bir genelleme yapılması mümkün olmasa da, raporda değinilen, Rusya ve Çinin birbirleriyle olan ikili ilişkilerinin reel-politika unsurları barındırması, söz konusu çalışmayı realist bir bakış açısıyla ele almayı gerekli kılmıştır. Çalışmada değinilen ikili ilişkilere Kazakistan tarafından bakmak, gelişmekte olan devletlerin dış politikada göreli özerklikler yakaladığı dönemlerde ne gibi tutumlar içerisinde olabileceği, göreli özerkliğin dış ve iç politikalarına yansımaları gibi pek çok inceleme konusunun güncel bir örneği olması bakımından da ayrıca önemlidir. Çalışmanın ilk bölümünde Kazakistanın karakteristik özellikleri ve Çok Vektörlü Dış Politika uygulayabilmesini mümkün kılan şartlar incelenirken, ikinci ve üçüncü bölümlerde Rusya ve Çin ile ikili ilişkileri detaylıca ele alınmaktadır. Son bölümde gerek Çinin gerekse Rusyanın Kazakistan üzerinde aynı anda hem çıkar çatışması hem de iş birliği içinde olması durumu, Batının da rolüne değinilerek açıklanmaktadır. Tüm bunların yaşanmasını mümkün kılan temel unsurlardan birinin, bölgenin tek bir devletin nüfuzu altında olmayıp, çoklu rekabet alanı olarak göze çarpması olduğu unutulmamalıdır. Askeri, ekonomik, siyasi vb. nüfuz alanları oluşturmak gelişmiş

devletlerin önceliklerinde farklılıklar gösterebilmekteyken, birbirlerinin nüfuz alanına giren konularda nispeten çatışma yaşamamalarıysa bir tür sessiz anlaşma gibidir.

1. BAĞIMSIZ BİR DEVLET OLARAK KAZAKİSTAN

1.1 KAZAKİSTAN DEVLET KARAKTERİSTİĞİ

10 Aralık 1991de Kazakistan Cumhuriyeti olarak bağımsızlığını kazanan Kazakistanın tarihi, Sakalar-İskitler dönemindeki Orta Asya Türk halklarına kadar uzanmaktadır. Kazakistanın resmi dili Kazakçadır.[1] Nursultan Nazarbayev, ülkenin bağımsızlığını kazandığı 1991 yılından görevi bıraktığı 2019 yılına kadar ülkenin cumhurbaşkanlığını yürütmüştür.[2]

Kazakistan ekonomisinin en önemli kalemleri, zengin yer altı kaynaklarından oluşmaktadır. 2008 verilerinde, o dönem için 3 trilyon metreküp kanıtlanmış; 5 trilyon metreküp ise ek tahmini doğalgaz rezervine sahip olduğu görülmektedir. Ekonomik liberalleşmenin de etkisiyle Kazakistan, 2006 itibarıyla 2. en zengin Sovyet sonrası ülke konumuna yükselmiştir. Bağımsızlığının 15. yılında nüfusunun yoksulluk sınırının altında yaşayan kısmını yarı yarıya azaltmayı başarmıştır.[3] Ayrıca 2015 verilerine göre Kazakistan ihracatının yarısından fazlasını, GSYİHsinin ise 1/9unu petrol üretimi oluşturmaktadır.[4] Kazakistan, doğal kaynak rezervlerinin de etkisiyle bölgesindeki en büyük ekonomiye sahip devletlerden biridir. Fakat iç kurumsal yozlaşmalar ve enerji piyasalarının dönüşümü gibi konular ülke içinde reformlara ihtiyaç duyulduğunu açıkça göstermektedir.[5]

İç siyasetinde etkin bir muhalefetten yoksun olan Kazakistanın devlet kademelerinde patronaj sistemi hakimdir. Dolayısıyla ülkede bir tür otokrasinin hakim olduğu açıktır. Özellikle 2019daki siyasi protestoların ardından kısıtlamaların arttığı ülkede, ekonominin gelişiminin de 2015ten bu yana yavaşladığını söylemek mümkündür. 2019dan bu yana Tokayev hükumeti iş başında olsa yakın zamana değin Nazarbayevin ülkedeki nüfuzunun devam ettiğini söylemek mümkündür. Bu durum ise ileride söz edilecek olan gerekli reformların başlatılabilmesinin önünde ciddi bir engel teşkil etmiştir. [6]

Ocak 2022de gerçekleşen ve ülkede bir iç karışıklık yaratan protestolar ayrıca incelemeyi gerektirmektedir. Zira gerçekleşen bu protestolar, ülkede önemli bir dönüm noktası olmuştur.

Protestolar, 1-2 Ocak 2022de ülkenin batısında, petrol fiyat artışına tepki olarak başlamıştır. Hükumet, protestocularla diyalog kurma ve çeşitli tedbirleri başlatma sözü vermiş olsa da hükümete istifa çağrıları sürmekteydi. Bunun üzerine olağanüstü tedbirler uygulayan Tokayev, Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütünden (KGAÖ) yardım talep etmiş ve Rusyanın öncülüğünde toplanan bu örgüt, çağrıya oldukça hızlı yanıt vermiştir.[7] Yardım çağrısına 5 Ocakta karşılık veren KGAÖ, Batıdaki Zhanaozen kentinde başlayıp Almatı da dahil olmak üzere Kazakistanın büyük şehirlerine hızla sirayet eden karışıklıkları bastırmak üzere, Kazakistana asker göndermeyi kabul etmiştir. Olaylar, ülkenin seçkinleri arasındaki nüfuz mücadelesi açısından da çeşitli sonuçların doğmasına zemin oluşturmuştur. 2019da cumhurbaşkanlığı görevini resmen bırakan Nazarbayevin, ailesi ve

yakın çevresi hala ülkenin karlı ve stratejik maden çıkarma endüstrisinde etki sahibidir. Ocak olaylarının ardından, Nazarbayeve yakın isimlerden Karim Masimovun vatana ihanet suçlamasıyla tutuklanması, seçkinler arasındaki mücadelenin en somut örneklerinden biridir.[8]

Sonuç itibarıyla protestoların ardından, Tokayevin ülkede kontrolü sağladığını söylemek mümkündür. KGAÖ vasıtasıyla gerçekleşen Rus müdahalesi, Tokayev hükumetinin bürokrasideki hakimiyetini sağlamlaştırmıştır, ayrıca bu hızlı müdahale Tokayevin Rus desteğine sahip olduğunu açıkça göstermektedir.[9]

1.2 ÇOK VEKTÖRLÜ DIŞ POLİTİKA

Çin ve Rusya gibi iki büyük devletin doğrudan kara sınırları arasında yer alması, Doğu-Batı yönlü kara ticaretinin güvenli bir seçeneği olması ve yukarıda bahsedilen zengin yer altı kaynaklarının da etkisiyle Kazakistan devleti, iç işlerinde reformlara ihtiyaç duysa dahi gün be gün gelişmeye devam etmektedir. Kazakistanın söz konusu avantajları gelişiminde kullanabilmesi için bir tür işlerlik olarak kullandığı araç ise Çok Vektörlü Dış Politika stratejisidir.

Çok Vektörlü Dış Politika ülkenin ilk cumhurbaşkanı Nazarbayev tarafından ilk defa hayata geçirilmiş olup temelde, uluslararası siyasette önemli rol oynayan ve Kazakistanı pratik olarak ilgilendiren tüm devletlerle yakın ve öngörülebilir ilişkilerin ilerletilmesi olarak tanımlanabilir.[10] Özellikle Rusya ve Çin ile yakın ikili ilişkiler kurmak, Kazakistanın Çok Vektörlü Dış Politika uygulayabilmesinin başlıca gereğidir.[11] Fakat unutulmamalıdır ki Çok Vektörlü Dış Politika bir ideoloji değil, bir tür dış politika stratejisidir.[12] Dolayısıyla çalışmanın ilerleyen bölümlerinde Kazakistan Devletinin davranışlarını kuramsal çerçeveye oturtma çabasından ziyade, Kazakistanın -başta Rusya ve Çinle olmak üzere- ikili ilişkilerindeki pratik tutumuna ve bu ilişkilerin iç ve dış politikasını nasıl yönlendirdiğine odaklanılacaktır. Ayrıca Kazakistan'ın Çok Vektörlü Dış Politika stratejisinin oluşmasında diğer devletlerin rolü, SSCBnin dağılmasının ardından bölgede oluşan yeni güç boşluğunda ortaya çıkan Yeni Büyük Oyunun bir mücadele sahası yaratması bağlamında ele alınacaktır.

1.3 TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI

Türk Devletler Teşkilatı, -eski adıyla Türk Konseyi- 2009 yılında Kazakistanın da aralarında bulunduğu dört devletin (Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Türkiye) öncülüğünde kurulmuştur. Türk devletleri arasında iş birliğini arttırmaya yönelik misyona sahip örgüt, günümüzde de aktif olarak faaliyetlerine devam etmektedir.[13] Gerek Türk Konseyi isminin fikir babası olması bakımından gerekse, Türk Konseyi tarafından ömür boyu onursal başkan unvanı almasıyla Nazarbayevin Türk devletler teşkilatına özel ve ciddi bir ilgi gösterdiğini söylemek mümkündür.[14] Türk Konseyi'nin ilk Zirve Toplantısı 2011 tarihlerinde yine Kazakistanın Almatı şehrinde gerçekleşmiştir. Bu toplantı, Konseyin kurumsallaşmasına yönelik önemli bir adım olmuştur.[15] Çok Vektörlü Dış Politika

bağlamında düşünüldüğünde Kazakistanın Rusya, Çin ve AB gibi ana partnerlerinin yanında daha farklı alternatiflerinin de olduğu, bu alternatiflerinin ön sıralarında da Türki cumhuriyetlerin geldiği değinilmeden geçilmemesi gereken bir husustur.

2. KAZAKİSTAN - RUSYA İLİŞKİLERİ

Kazakistan ile Rusya arasında Sovyetler Birliği döneminden kalma tarihi ve kültürel bağlar mevcuttur. Bu bağlar, SSCBnin ardılı olan Rusya Federasyonu tarafından Kazakistanın bağımsızlığından bu yana bir tür asimetrik bağımlılık ilişkisi olarak kullanılmaya çalışılmaktadır. SSCBnin dağılmasının ardından Rusyanın iç politikasında ortaya çıkan Atlantikçiler ve Avrasyacılar olarak adlandırılan iki siyasi grubun rekabetinden Avrasyacı kimliğe sahip Vladimir Putin galip ayrılmıştır ve uzun süreli iktidarını hala korumaktadır. SSCBnin dağılmasının üzerinden çok geçmeden 1993 tarihli Yakın Çevre Doktrinine göre hareket eden Putin, bu politika çerçevesinde Sovyet coğrafyasını Rusya için yaşamsal önemi haiz görmüştür. Rusyanın, Orta Asyadaki gelişmelere kayıtsız kalmayacağı henüz o yıllardan anlaşılmaktadır. Yakın Çevre Doktrinine Rusyanın Monroe Doktrini benzetmesi de yapılmaktadır.

Sovyetlerin yıkılmasının ardından Rusyanın Sovyet coğrafyasına bu denli ilgi göstermesini Avrasya bölgesinin hegemon gücü olma çabasıyla ilişkilendirmek mümkündür. Öte taraftan Çinin askeri ve ekonomik yükselişi Orta Asya bölgesinin jeopolitik önemini arttırmaktadır.[16] Buna karşılık Rusya, Orta Asya bölgesindeki nüfuzunu tarihsel, kültürel bağlantılar ve medya araçlarıyla muhafaza etmeye çalışmaktadır.[17] Rusyanın, süper güç olma psikolojisinin de etkisiyle SSCBden kalan topraklar üzerinde nüfuz alanı kurma isteğini tam olarak gerçekleştirebildiğini söylemek ise pek mümkün değildir. Yine de bu durum, Kazakistanın Rusya ile yakın ilişkiler sürdürmeye devam ettiği gerçeğini değiştirmemektedir.[18]

İki ülke kültürünün ortak paydada buluştuğu Rus öğretisine karşılık Kazakistan, kendi kültürlerinin kökeninin de dayandığı varsayılan Sovyet Avrasyası kültür anlayışına karşı çıkmaktadır. Kazakistan, Rus ve Kazak kültürlerini açık bir biçimde Avrasya bölgesinin iki farklı kültürü olarak görmektedir. Buna göre, Sovyetler döneminde bir arada yaşamış olan bu iki kültürün önceleri ve sonraları birbirinden farklıdır. Bu doğrultuda, Rus ve Kazak tarihinin bütünlüğünü savunan ve bu gerekçeyle Kazakistanın Rusya ile yakın ilişkileri olması gerektiğini iddia eden birçok Kazak, 2015 yılında hükumet güçleri tarafından tutuklanmıştır.[19]

Rusyanın Sovyet sonrası devletlerde özellikle ekonomik düzeni tesis etmek için uyguladığı en önemli girişimlerinden biri 1991 Aralıkta kurduğu Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) olmuştur.[20] Oluşturulan statüko saflarında Kazakistan da BDT üyeleri arasında yerini almıştır.

Rusya ve Kazakistan, Ortak Ekonomik Alanı (CES) başlatmak için Avrasya Ekonomik Entegrasyon Bildirgesine de taraftır. CES içindeki ekonomik ilişkileri düzenlemek için ayrıca Avrasya Ekonomik Topluluğu (AET) kurulmuştur. Topluluk içinde üye devletler arasında eşitlik öngörülmesine rağmen tüm alanlarda Rusya hakimiyeti mevcuttur. Bir

başka husus, bölgesel iş birliği ortaklıklarının yanı sıra Rusya ve Kazakistan arasında geçmişten bugüne pek çok ikili askeri ve ekonomik anlaşma da mevcuttur. İki devlet arasında 1995te başlayan bir dizi anlaşma 2010 yılında Rusya ve Kazakistan arasında gümrük birliğinin sağlanmasıyla sonuçlanması iki devletin ekonomik iş birliği içinde olduğunun göstergesidir. Bunun yanı sıra 1994 yılında imzalanan Rusya Federasyonu ile Kazakistan Cumhuriyeti Arasındaki Askeri İş birliği Antlaşması iki devlet arasındaki askeri iş birliğinin geçmişine dair verilebilecek bir örnektir.[21]

Rusya ve Kazakistan arasında imzalanan ikili anlaşmaların tümüyle eşit bir düzlemde seyretmediği de görülmektedir. Buna verilebilecek bir örnek 7 Haziran 2002 tarihli Transit Petrol Anlaşmasıdır. Bu anlaşma neticesinde Kazakistanın ihraç ettiği petrolü kontrol etme yeteneği Rusyaya aittir. Anlaşmaya göre Kazakistanın petrol geçişi ve miktarı, Rus makamları tarafından belirlenebilmektedir. Bu gibi durumlar Kazakistanın son yıllarda kendini petrol ihracatında bağımsızlaştıracak yeni yollar aramasının sebeplerindendir.[22] Kazakistanı dış pazarda Rusyaya bağımlı kılan tarihsel gelişmeler sonrası Çinin enerji arzını güvence altına alma isteğiyle Kazakistanın enerji ihracatında tekelleşmeyi önleme isteği ortak paydada buluşmuştur. Örneğin 2005 yılında açılan Kazakistan-Çin boru hattı, Kazakistanın Hazar Denizindeki yataklarından Çine doğrudan petrol getirmeye başlamıştır. Kazakistanın da içinde bulunduğu benzer bir diğer anlaşma Orta Asya Devletleri ile Çin arasında 2009da imzalanmıştır. Özellikle bu iki anlaşma Rusyayı baypas etmesi dolayısıyla Kazakistanın Rusyaya karşı ekonomik özgürlüğünü arttırmaya başladığının açık kanıtıdır.[23]

Kazakistanın SSCB döneminden kalma Rus kültürel baskısına ve ticaretindeki Rus tekelleşmesine alternatif arayışları çok daha öncelere dayansa da iki ülke arasındaki sıkı ilişkilerin arasında mesafe girmesi konusunda 2014 yılı tam anlamıyla bir kırılmadır. Bu tarihe gelindiğinde ekonomik anlamda Kazakistan üzerindeki Çin nüfuzunun zaten çok yol kat etmiş olması, kırılmanın yaşanabilmesini olanaklı kılmıştır.

Rusyanın Güney Osetya ve Abazya üzerindeki ayrılıkçı tavrı, Kazakistan ve Çinin Rusyanın karşısında yer almasına neden olmuştur. Rusyanın izlediği revizyonist politikalara karşı bu iki devlet karşı tutumunu hala sürdürmektedir.[24] Kazakistanın Rusyaya karşı olan tavrının en somut örneği aynı yıl Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda Kırım meselesinde çekimser oy kullanarak Rusyanın yanında yer almamasında görülebilmektedir. Gerilen ikili ilişkilere 2014 Şangaydaki bir zirvede Putinin, Kazakların hiçbir zaman devletleri olmadı sözleri damga vurmuştur. Söz konusu açıklamada Rusyanın tavrının Kazak tarafında egemenliklerini sarsıcı nitelikte anlaşıldığı söylenebilir. Öte taraftan Kazakistanın kendi egemenliğini vurgulayıcı karşı tavrı ise devam etmiştir. Aynı yıl kendi ulusal müzelerini açan Kazaklar, Rusya Kırımı ilhak ettikten yalnızca 1 yıl sonra, 2015te 550 yıllık kabul ettikleri millet tarihlerinin en görkemli kutlamalarını yapmışlardır. Bunun ayrıca, Kuzey Kazakistandaki Rus nüfusu nedeniyle Rusyaya karşı Kırım üzerinden bir mesaj olabileceği muhtemeldir. Son olarak Kazakların 2017 yılında Kiril alfabesinden Latin alfabesine geçiş kararı almaları da vurgulanması gereken bir diğer önemli husustur.[25]

3. KAZAKİSTAN - ÇİN İLİŞKİLERİ

1990lardan itibaren ikili ilişkileri gelişmeye başlayan Kazakistan ve Çinin ilişkilerinde yıllar içerisinde ekonomik işbirlikleri ağırlık kazanmıştır. 2003-2008 Kazakistan- Çin İşbirliği Programı kabul edilmesi iki ülke arasındaki ekonomik işbirliğinin önemli bir örneği olmuştur. Bu programa göre 2004te Çin-Kazak iş birliği komitesi oluşturulmuştur ve 2008 yılında da Kazakistan Başbakanı Masimov Çin-Kazak iş adamları forumunu başlatmıştır. Kazakistan Çin ile ilişkilerini geliştirmek adına 2003te Hong-Kongta ve 2005te Şangayda konsolosluklar açmıştır.[26] Söz konusu iki devlet arasındaki ilerleyen yakın ilişkiler ile çalışmanın 2. bölümünde bahsedilen Kazakistanın Rusyaya bir alternatif oluşturma çabası birbiriyle örtüşmekte ve paralel şekilde ilerlemektedir. Diğer taraftan çalışmanın ilerleyen bölümlerinde de görüleceği gibi Çinin Kazakistan üzerindeki Rus nüfuzunu kırmaya başlaması Çinin kendi nüfuzunu oluşturma isteği odağında yeni ve daha ciddi tartışmaları beraberinde getirmiştir. Öte taraftan Kazakistan üzerindeki Çin ve Rusya nüfuz mücadelesinin -özellikle Batıya karşı- zaman zaman yerini bir tür iş birliğine bıraktığı da söylenebilir. Tam da bu noktada Çok Vektörlü Dış Politikanın ne kadar hassas bir terazi üzerinde kurulu olduğunu görmek mümkündür.

Çin ve Kazakistan arasındaki ticareti ve ekonomik ilişkilerin gelişim sürecine baktığımızda, ilk olarak, 1995 yılında sayıları 300 kadar olan Çin-Kazak ortak girişiminin 2007 yılına gelindiğinde 4000i bulmuş olduğu göze çarpmaktadır. Kazakistanın Çine olan ihracatı çoğunlukla hammadde iken Çinin Kazakistana ihracatı genelde son tüketim mallarıdır. Hammadde sağlayıcı tarafın Kazakistan olması dolayısıyla, bu durumun, Kazak halkında ülkelerinin sömürüldüğüne dair endişeleri kuvvetlendirdiği görülmüştür.[27]

Kazakistan ile Çin arasındaki gelişen ticaret ilişkilerini yıllara göre şu şekilde sıralamak mümkündür; 2004 itibarıyla Kazatomprom ve China National Nuclear Corporation arasında uranyum çıkarımına dair sözleşme imzalandı. 2005te iki devlet arasında atom enerjisi bağlarının güçlendirilmesine ilişkin Stratejik İş Birliği Anlaşması imzalandı. İki ülke arasındaki bir diğer iş birliği kalemi olan elektrik üretimini dair ise 2005 tarihli Stratejik İş Birliği Anlaşması Kazak Ulusal Elektrik Şirketi KEGOC ve Çinli GRID Corporation arasında yapılmış olup ve Çin-Kazak elektrik ortaklığı yaratmaktadır. 2006da Kazatomprom ile China Guangdong Nuclear Power Holding arasında imzalanan bir anlaşma da Kazakistanın Çin enerji santrallerine nükleer yakıt tedarikini sağlamaktadır.[28]

Daha yakın tarihli veriler, Çin ile Kazakistan arasında bugüne dek gelinen ticari ilerlemenin büyüklüğünü ortaya koymaktadır. 2019 yılında Çin İhracat İthalat Bankası, Kazakistana 283 milyar dolar değerinde borç vermiştir. Yine 2019 itibarıyla Çinden Kazakistana gerçekleşen endüstriyel kapasite transferi 51 projeyi kapsamakta olup 26 milyar dolarlık bir değere sahiptir.[29] Haziran 2017 verilerine göre Çinin Kazakistana bağımsızlığından bu yana toplam yatırımı ise 42.8dir. Ülkeye verilen krediler aynı yılki verilere göre 50 milyar doları aşmaktadır.[30] Kazakistanın bir yıl içinde Çinden aldığı kredilerin 2017 ile 2019 yılları karşılaştırıldığında 5 kat artması ticari ilişkilerin muazzam artış hızını gözler önüne seren önemli göstergedir.

Aynı paralellikte Kazakistanın, Bağımsız Devletler Topluluğu üyeleri arasında Çinden en

çok doğrudan yatırım alan ülke konumunda olması şaşırtıcı değildir.[31] Nitekim hızla ilerleyen ikili ilişkiler birtakım şüphe ve tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Nazarbayevin rakibi olan muhalif siyasetçi Murat Auezovun Çinin görece az kar bırakacak olan petrol gaz ve sahalarını satın almasının enerji kazançlarından ziyade stratejik çıkarlardan kaynaklandığını öne sürmesi, tartışmanın Kazak siyasetçiler arasındaki açık bir örneğidir.[32]

Kuşak ve Yol Projesi (BRI) Kazakistanın 2013ten bu yana Çin ile ilişkilerini etkileyen en önemli gelişmelerden biridir. Bir tür ticari geçiş güzergahı sağlamakta olan projenin üzerinden geçmesi planlanan devletler Çin tarafından ekonomi ve altyapı konusunda desteklenmektedir. Dolayısıyla Kazakistan-Çin ilişkisini etkileyen konuların da başında gelmektedir.

Kazakistan, Batıyı doğrudan Çine bağlayan güzergahta bulunması sebebiyle BRI projesinin en önemli unsurlarından birini oluşturmaktadır.[33] Çin Devlet Başkanı Xi Jiping 2013te Nursultan Nazarbayev Üniversitesinde BRIyı duyurarak Kazakistanın kaynak ihraç eden ve transit geçiş sağlayan konumunu tasdiklemiştir.[34] Kazakistan, BRI konusunda önemini arttıran bir diğer sebep ise Batıya dönük ticaret güzergahında Pakistan koridorundan daha güvenilir olmasıdır. Bu noktada Alashankoudaki Çin-Kazakistan demiryolu ağı önemli bir BRI koridoru olarak öne çıkmaktadır. Bir diğer demiryolu geçidi ise Khorgostur.[35]

Kuşak ve Yol projesinin bir parçası olarak Çin, Kazakistana demiryolu ve otoyol gibi altyapı faaliyetlerine yatırım yapmaktadır. Nitekim 2018 yılı itibarıyla Çin, Kazakistanın en büyük ticari kredi kaynağı olarak gözükmektedir.[36] Yine de bu proje, Kazakistanın görece daha fazla ihtiyaç duyduğu bir ekonomik çıkış kapısı olarak görülmemelidir. Projenin yaratıcısı olan Çinin de projeden oldukça yararlanma imkanı bulduğu açıktır.

Çin, kendi petrol ihracatının %80i Güneydoğu Asyadaki Malakka boğazından geldiği için ticaret yollarını çeşitlendirmenin peşindedir. Bu nedenle BRI, Orta Asya devletlerini kalkındırmanın yanında Çinin uzun vadeli ekonomi politiğini etkileme özelliğine de sahiptir. Bu çerçeveden bakıldığında anlaşmaların genellikle petrol ve gaz sektöründeki yatırımlar ve altyapı projeleri karşılığında doğal kaynakların çıkarılmasına dayanmasının nedeni daha kolay anlamlandırılabilmektedir.[37]

Çin ve Kazakistan arasındaki gelişen ilişkilere gölge düşüren bir konu Çinin Sincan Uygur Özerk Bölgesindeki politikaları olmuştur. Çinin çoğunluğu Sincan bölgesinde yaşayan yaklaşık 1.5 milyon Kazak asıllı vatandaşı bulunmaktadır.[38] Çin hükumetinin özellikle son yıllarda bölgede özgürlükten yoksun bir ortam yaratması, Sincan bölgesindeki gelişmelere Kazak kamuoyunun yakın ilgi göstermesine neden olmuştur. Doğrusu yalnızca Kazaklar değil, dünya kamuoyunda insan haklarına duyarlı olan pek çok insan ve topluluk da durumun vahametine tepki göstermektedir. Çalışmanın konusu gereği konunun tarihsel gelişimi veya sebep sonuç ilişkisi ele alınmayacak olup yalnızca etnik Kazakların Sincan bölgesindeki durumları ve Kazakistan hükumetinin bunu Çok Vektörlü Dış Politika bağlamında nasıl karşıladığına değinilecektir.

Çin hükumetinin Sincan bölgesindeki azınlık üzerinde ciddi tedbirler uygulamasında dönüm noktası Urumçi isyanıdır. Bu dönemden sonra tedbirleri arttıran Çin, pek çok

kısıtlamayı hayata geçirerek bölge halkının kendi kimliğini yaşatabilmesine engel olmaktadır.[39]

Son birkaç yıl içinde ise Çin hükumeti; gözetleme kulesi, yüksek duvarlar ve dikenli tellerle çevrili olan tesisler inşa etmiştir. Çin hükumetinin aşırılığa meyilli kimselerin topluma yeniden kazandırıldığı yerler olarak gördüğü bu tesislere, insanlar suç işleme potansiyellerine göre tespit edilip yerleştirilmektedir.[40] Çin, mevcut tesisleri eğitim yoluyla dönüşüm şeklinde meşrulaştırmaktadır.[41] Oysa gerçeğin çok daha farklı olduğu tesisler gerek fiziki yapısı gerekse zorunluluk esasına dayanması dolayısıyla daha çok hapishane veya toplama kamplarını andırmaktadır.[42] Çin yetkilileri bölgede yarattıkları kısıtlayıcı etkiyi terörizm, aşırıcılık ve bölücülükle mücadele olarak meşrulaştırmaktadır.[43]

2008 verilerine göre Çin Kazakistan ticareti tüm Orta Asya ticaretinin 2/3ünü oluşturmaktadır. Çin Kazakistan ticaretinin 2/3ten fazlasını ise Sincan-Kazakistan arası ticaretin oluşturduğu düşünüldüğünde Sincan bölgesinin önemi açıkça görülmektedir.[44] Kazakistanın, Çok Vektörlü Dış Politika stratejisi bağlamında Çin ile iyi ilişkilerini bozmak istememesi, bölgedeki gelişmelere karşı tepkisinin yumuşak bir tutumda kalmasına neden olmuştur. Öyle ki, yaygınlaşan iletişim araçlarının da etkisiyle kamuoyu baskısı ve cılız muhalefet söylemleri olmasa söz konusu yumuşak tepkinin dahi olup olmayacağı akıllarda şüphe bırakmaktadır.

Bir örnek olarak Ekim 2017 tarihini göstermek mümkündür. Senatör Nurlan Kylyshbayevin Kazak hükumetine, Çinde Kazaklara zulmedildiğine dair haberlerin doğru olup olmadığının teyit edilmesi için resmi bir talepte bulunmasının ardından ilgili konu ülke siyasetinde gündeme gelmiştir. Bunun üzerine Kazakistan Dışişleri, Çin diplomatlarıyla görüşmeler gerçekleştirmiş ve Çinin Kazakistan büyükelçisi Zhang Hanhui, bunların bir tür arttırılmış güvenlik önlemlerinin uygulamaları olduğunu söylemiştir. Kazak Dışişlerinin Sincandaki Kazaklara yönelik diplomatik girişimleri ikili ilişkiler bağlamında 2018de de devam etmiştir.[45] Fakat bu girişimlerin ve gerçekleştirilen diplomasinin ne kadar aktif ve başarılı olduğu konusunda, Sincan bölgesinin bugünkü haline bakıldığında büyük bir değişimin yaşandığını söylemek mümkün değildir.

Bir diğer örnek, Sincandaki tesislerde tutulan Kazakların serbest bırakılması için kampanya yürüten Atazhurt Eriktileri (Vatan Gönüllüleri) hareketi lideri Serikzhan Bilash, Kazakistan makamları tarafından tutuklanarak yargılanmıştır. Sonraki yıl kendisi ile Çinli yetkililer arasında anlaşmaya varılmasının ardından ise para cezası ödenerek serbest bırakılmıştır.[46]

Kamuoyundaki Çin karşıtlığı Çin □□□□□□□□□□ ikili ilişkilerine de yansımaktır. 2016 yılında Kazakistanda meydana gelen protestoların ana sebebi yabancılara uzun vadeli arazi kiralamasına izin verilmesidir. Hükumet söz konusu protestoları daha sonra bastırsa da bu durum 2019 seçimlerine yansımıştır. Siyasi bir grup olan Halyk Kurultayi (Halk Kurultayı) yabancılara toprak verilmesi, Sincandaki ayrımcılık ve Çinden borçlanma konularına çözüm taleplerini öne sürmüştür. Ayrıca, hükumet karşıtı protestolar çeşitli yerlerde hala devam etmektedir.[47]

Çinin yeniden eğitim merkezi adını verdiği kamplardaki Kazakların akıbetinin gündemde kalmayı başarabilmesinde sosyal medya paylaşımlarının da büyük bir payı vardır.[48] Yukarıda da açıklandığı üzere kamuoyu etkisi ve muhalefet aracılığıyla Sincandaki Kazak etnik azınlıklar konusu Kazakistanın gündemindeki yerini sürdürmekteyse de bunun Kazakistan dış politikasında Çin ile iyi giden ikili ilişkilerini olumsuz yönde etkilediğini söylemek pek mümkün değildir. Dolayısıyla Çinin Sincan bölgesinde yaşayan Kazak etnik azınlıkları, Kazakistanın Çok Vektörlü Dış Politikayı sorunsuz uygulayabilmesi adına nispeten göz ardı edilmektedir.

4. KAZAKİSTAN İLE İLİŞKİLERİ BAĞLAMINDA RUSYA VE ÇİNİN KARŞILAŞTIRMALI KONUMU

Bugün, Orta Asyada Rusyanın etkinliğinin azalmaya başladığını ve bununla birlikte Çinin bu boşluğu doldurduğunu söylemek mümkündür. Dolayısıyla bölgede bir güç dengesi mevcuttur. Benzer şekilde ekonomik ve siyasi avantajı Çin, Rusya ile ikili ilişkilerinde de yakalamaktadır. Yine de Çin, kararlarında Rusyanın bazı hassasiyetlerini de göz önünde bulunduran gerçekçi bir dış politika izlemektedir. Çinin, Orta Asya üzerindeki nüfuzunu siyasi ve askeri olmaktan çok ekonomi ve yatırım üstüne kurmaya çalışması bunun örneği olarak görülebilmektedir.[49]

Rusyanın, Çinin bölgede artan yumuşak gücüne olan bakışı ise kendi içinde dönemlere ve bakış açılarına göre ayrılmaktadır. Örneğin BRI projesine başta bir tür siyasi rekabet gözüyle bakan Rusya, Ukrayna krizinin ardından Batı tarafından ambargolara maruz kalınca projeye karşı olumsuz görüşünü değiştirmeye başlamıştır.[50] Rusyanın bu ve benzeri yayılmacı politikaları Orta Asya devletlerinin de son yıllarda siyasi anlamda Çine yakınlaşmasının başlıca unsurlarından biridir.[51] Dolayısıyla Kazakistan açısından tehditkar görünen bu tip olaylar, önceki bölümlerde belirtildiği gibi Kazakistanın Rusyaya karşı bağımlılığını koparmak istemesi ve Çin ile ticari bağlarının artması sürecini hızlandırmakla kalmayıp Çini bir alternatif olmanın ötesine taşımaktadır. Fakat değinilmesi gereken önemli bir husus, bölgedeki Çin ve Rus rekabetinin her zaman bir zıtlık üzerine kurulu olmadığıdır. Özellikle Rus devleti Batıya karşı sorun yaşadıkça Çin ile iş birliğine yanaşmakta, bu da Kazakistanın Çok Vektörlü Dış Politikasının değişken bir dinamikte seyretmesine neden olmaktadır.

Çin-Rusya ilişkileri açısından da 2014 yılı gerçek bir kırılmadır. Bu tarihten sonra Rusyanın Batı ile arası bariz şekilde açılmıştır. Söz konusu dönemden itibaren Rusyanın dış politika dengesini Asya lehine bozması, Batılılar tarafından bir Çin-Rus ittifakının kurulabileceği söylentilerini yaratmaktadır.[52] Kazakistan cephesinden bakıldığında Rus □□□ iş birliği, Çok Vektörlü Dış Politikada farklı aktörlerin etkinliğinin artması gerektiği anlamına gelmektedir. Bu noktada Kazakistan Çok Vektörlü Dış Politikasının üçüncü sac ayağı olarak Batıyı görmek mümkündür.

Ekonomik kalkınma, Siyasi istikrar ve Batıyı bölgeden uzak tutma anlamında hem Rusya hem Çinin bölgedeki hedefleri kısmen de olsa birbiriyle örtüşmektedir. Her iki ülke de küresel gücün Doğuya kayması hedefine sahiptir.[53] Dolayısıyla Çin ve Rusyanın çıkar

çatışmaları ABDye karşı oluşturdukları müttefik bilincini bozmamaktadır.[54] Kazakistan Cumhurbaşkanının Ocak 2018deki Washington ziyareti, Kazakistanın Batıyla işbirliğini etkin kılmak üzere attığı adımlara önemli bir örnektir.[55] Diğer taraftan Rusyanın toprak bütünlüğü konusuna revizyonist tutumu ve Çinin artan küresel gücü, Kazakların her iki ülkeye dair de endişe duymalarına neden olmaktadır.[56] Dolayısıyla Kazakistanın Çok Vektörlü Dış Politika gereği birbirine karşı kullandığı her iki devletle de ilişkilerinin sorunsuz olduğunu söylemek doğru değildir. Bu durum, Kazakistanın her iki devlete karşı Batıyı alternatif olarak görmesinin sebeplerinden de biridir.

SONUÇ

Kazakistan Devleti, bölgesinde iki süper güç olan Rusya ve Çini ikili ilişkilerinde birbirine alternatif olarak görebilmekte, her ikisinin iş birliği yaptığı konularda ise alternatif gücü Batıda aramaktadır. Böylelikle dış politikada hareket kabiliyetini arttırmakta ve ekonomik gelişimini bağımlılık ilişkisine varmadan ilerletebilmektedir.

Diğer taraftan, bölgedeki iş birliği ortamının oluşmadığı durum ve zamanlarda her ne kadar ivme Rus tarafından Çin tarafına kaymış olsa da Kazakistan kamuoyunda, gelişimi bu çalışmada açıklanan Çin-Kazak yakın ilişkisine dair endişeler mevcuttur.

Örneğin, her ne kadar Kazak hükumeti sorunu görmezden gelse de Çinin Kuşak ve Yol projesi Kazak kamuoyunda ciddi bir muhalefet oluşturmaktadır. Aynı şekilde Sincandaki etnik azınlıklar sorununa karşı olan kayıtsızlık da kamuoyu baskısını giderek artırmaktadır.[57] Çine karşı tepkilerin ayyuka çıktığı bir başka mesele ise Çinli şirketlerin kazak çalışanlarına yerli çalışanlarından daha zor işler verip daha düşük işlerde çalıştırdığı iddialarıdır.[58]

Ayrıca Kazakistanın imzaladığı bazı anlaşmalar Kazak kamuoyunda bir tür sömürü olarak görülerek eleştiri toplamaktadır. Kazakistanın iç siyasette otoriter bir devlet yapısına sahip olması dolayısıyla söz konusu eleştirilerin Devletin ikili ilişkilerini henüz değiştirmediğini söylemek mümkündür. Kazakistanın Çok Vektörlü Dış Politika stratejisini uyguladığı ortam ve dinamiklerin; uluslararası alanda Rusyanın siyasi otoritesinin gerilemekte, Çinin ise yükselmekte olduğu bir döneme denk düşmesi, Çin ile yapılan anlaşmaların etkisinin artmasına neden olmakta ve buna karşılık Çine verilen tavizlerin de giderek arttığı bir asimetri yaratmaktadır. Bu asimetrinin oluşmasında Çinin ekonomik yükselişinin yanı sıra Rusyanın toprak bütünlüğü konusuna hassasiyet göstermemesi ve SSCB döneminden kalan Rusyadan ayrı bir Kazak kimliği kanıtlama psikolojisi de etkili olmaktadır. Rusyaya doğrudan kara sınırına sahip olan ve kuzeyinde Rus kökenli azınlıkların yaşadığı Kazakistanda, mevcut koşullar Rusya ile olan yakınlığın korunmasının devam etmesi konusunda çeşitli şüpheler yaratmaktaysa da Çin için aynı şeyi söylemek mümkün değildir. İki devlet arasında her geçen gün artan ticaret hacmi Çinin büyük projelerini de kapsamakta ve bölgedeki hakimiyeti kısmen Çin lehine kaydırmaktadır. Buna rağmen Çin, gerçekçi bir politika izleyerek bölgedeki askeri ve siyasi Rus nüfuzuna doğrudan karşı çıkmamakta, buna karşılık Rusya da Çinin her geçen gün artan ekonomik nüfuzuna müsamaha göstermektedir. Çinin, Rusyanın aksine uluslararası sahnede hızla yükselmesi,

söz konusu dengenin zamanla her açıdan Çin lehine dönebileceği sinyalleri vermekte, böyle bir durumda ise Kazakistanın nasıl bir yol izleyeceği henüz bilinmemektedir. Kazakistanın Çine karşı gösterdiği tavizler, politika oluşturmada pratik yollar izlenmesinin belki de en büyük dezavantajı olarak, uzun vadede dengeyi bozması muhtemel olan Çin gelişmesine kendisinin de katkısı olmuş olabileceği sorusunu akıllara getirmektedir.

Son olarak değinilmeden geçilmemesi gereken bir husus da Kazakistanda Ocak 2022de yaşanan karışıklıkların KGAÖ müdahalesi ile sonuçlanmış olması nedeniyle Rusyanın ülkedeki nüfuzunu tekrar sağlamlaştırma fırsatı edinmiş olmasıdır. Bu çalışmanın, henüz yeni sayılabilecek Ocak 2022 gelişmelerini anlamak ve Rusya ile Çin arasındaki rekabetin bir uzantısı olarak anlamlandırmak açısından okura fikir verebilmesi mümkündür. Yine de Ocak 2022 olaylarının kendisi üzerine doğrudan yeni bir çalışma yapılması ihtiyacı da açıktır. Şimdilik söylenebilecek olan, protestoları bastırmak için talep edilen Rus yardımının ardından Kazakistanın - Nazarbayev ürünü olan - Çok Vektörlü Dış Politikayı sürdürüp sürdürmeyeceğine zamanın akışı içerisinde tanık olunacağıdır. Yeni bir çalışma için bugünden bir ufuk çizilecekse, protestoların ardından gerçekleşen Rus müdahalesinden Çinin hoşnut olmadığı, zira Rusyanın Orta Asya üzerinde - son yirmi yıldır paylaşmak durumunda kaldığı -nüfuzunu tekrar sağlamlaştırmak üzere çabaladığı, fakat bu durumun - en azından şimdilik -Kazakistan ile Çin arasındaki ticari ilerlemeyi sekteye uğratır gözükmediğiyle sözü ile bitirmek uygun düşecektir.[59]

KAYNAKÇA

Alexeeva, Olga, and Frédéric Lasserre. "The Evolution of Sino-Russian Relations as Seen from Moscow: The Limits of Strategic Rapprochement." *China Perspectives*, 2018.

BBC News Türkçe. *Youtube.* 06 18, 2019. https://www.youtube.com/watch?v=4kXBH21-dxM (accessed Eylül 13, 2021).

Bohr, Annette, et al. "Kazakhstan: Tested by Transition." *Chatham House Report*, 2019.

Cohen, Ariel. *Kazakhstan Crisis, Part 1: Drivers and Implications - Newlines Institute.* Ocak 19, 2022. https://newlinesinstitute.org/eurasia/kazakhstan-crisis-part-1-drivers-and-implications/ (accessed Mart 20, 2022).

Cooley, Alexander. *What is the CSTO? - The Washington Post.* Ocak 09, 2022. https://www.washingtonpost.com/politics/2022/01/09/kazakhstan-called-assistance-why-did-russia-dispatch-troops-so-quickly/ (accessed Mart 20, 2022).

Hizmetli, Sabri. "Kazak Ulusu ve Kazak Tarihi Üzerine: Dünü ve Bugünü." *İstem*, 2011.

Ibrahim, Azeem. "THE UYGHUR GENOCIDE: An Examination of China's Breaches of the 1948 Genocide Convention." *Newlines Institute For strategy And Policy*, 2021.

Nurgaliyeva, Lyailya. "Kazakhstans economic soft balancing policy vis-à-vis Russia: From the Eurasian Union to the economic cooperation with Turkey." *Journal of Eurasian Studies*

, 2015.

Ohle, Maximilian, Richard J. Cook, and Zhaoying Han. "Chinas engagement with Kazakhstan and Russias Zugzwang: Why is Nur-Sultan incurring regional power hedging?" *Journal of Eurasian Studies*, 2020.

Peyrouse, Sébastien. "Chinese Economic Presence in Kazakhstan." *China Perspectives*, 2008.

Stronski, Paul. *Lessons Learned Fromthe Kazakhstan Crisis - Carnegie Moscow Center.* Şubat 16, 2022. https://carnegiemoscow.org/commentary/86450 (accessed Mart 20, 2022).

Stronski, Paul, and Nicole Ng. "COOPERATION AND COMPETITION Russia and China in Central Asia, the Russian Far East, and the Arctic." *CARNEGIE Endowment For International Peace*, 2018.

Tulepbayeva, Roza, Rachel Vanderhill, and Sandra F. Joıreman. "Between the bear and the dragon: multivectorism in Kazakhstan as a model strategy for secondary powers." *International Affairs*, 2020.

Türk Devletleri Teşkilatı. *Organizasyon Tarihçesi - Türk Devletleri Teşkilatı.* n.d. https://www.turkkon.org/tr/organizasyon-tarihcesi (accessed Mart 22, 2022).

□□*Türk Devletleri Teşkilatı - turkkon.org.* n.d. https://www.turkkon.org/tr/turk-konseyi-hakkinda (accessed Mart 22, 2022).

Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi (Türk Konseyi). *Kazakistan Cumhuriyeti Kurucu Cumhurbaşkanı Sayın Nursultan Nazarbayev'e Türk Konseyi Ömür Boyu Onursal Başkanı Unvanı Verilmesi Hakkında Açıklama - turkkon.org.* Mayıs 24, 2019. https://web.archive.org/web/20190524192931/https://www.turkkon.org/tr/haberler/kazakistan-cumhuriyeti-kurucu-cumhurbaskani-sayin-nursultan-nazarbayeve-turk-konseyi-omur-boyu-onursal-baskani-unvani-verilmesi-hakkinda-aciklama_1830 (accessed Mart 22, 2022).

Umarov, Temur, and Alexander Gabuev. *Kazakhstan After the Crisis: What Next? - Carnegie Moscow Center.* Ocak 24, 2022. https://carnegiemoscow.org/commentary/86241 (accessed Mart 20, 2022).

[1] Sabri Hizmetli, Kazak Ulusu ve Kazak Tarihi Üzerine: Dünü ve Bugünü, *İstem*, Sayı: 17 (2011), p. 41-42.

[2] Roza Tulepbayeva, Rachel Vanderhill, and Sandra F. Joireman. Between the bear and the dragon: multivectorism in Kazakhstan as a model strategy for secondary powers, *International Affairs*, Volume 96, Issue 4 (July 2020), p. 975.

[3] Sébastien Peyrouse, Chinese Economic Presence in Kazakhstan, *China Perspectives*, Volume 3, (2008), 34, p. 46

[4] Lyailya Nurgaliyeva, Kazakhstans economic soft balancing policy vis-à-vis Russia: From the Eurasian Union to the economic cooperation with Turkey, *Journal of Eurasian Studies*, (2015), p. 98

[5] Annette Bohr, et al. Kazakhstan: Tested by Transition, *Chatham House Report*, (November 2019), p. 35-36

[6] Age, p. 2-10

[7] Ariel Cohen, Kazakhstan Crisis, Part 1: Drivers and Implications, *Newlines Institute*, 19 Ocak 2022, https://newlinesinstitute.org/eurasia/kazakhstan-crisis-part-1-drivers-and-implications/.

[8] Alexander Cooley, "What is the CSTO?", *The Washington Post*, 9 Ocak 2022, https://www.washingtonpost.com/politics/2022/01/09/kazakhstan-called-assistance-why-did-russia-dispatch-troops-so-quickly/.

[9] Temur Umarov, and Alexander Gabuev, "Kazakhstan After the Crisis: What Next?", *Carnegie Moscow Center*, 24 Ocak 2022, https://carnegiemoscow.org/commentary/86241.

[10] Tulepbayeva, Vanderhill, Joireman, p. 976-977

[11] Bohr, et al, p. vii

[12] Tulepbayeva, Vanderhill, Joireman, p.981.

[13] Türk Devletleri Teşkilatı, Türk Devletleri Teşkilatı, *Turkkon*, https://www.turkkon.org/tr/turk-konseyi-hakkinda.

[14] Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi (Türk Konseyi), Kazakistan Cumhuriyeti Kurucu Cumhurbaşkanı Sayın Nursultan Nazarbayev'e Türk Konseyi Ömür Boyu Onursal Başkanı Unvanı Verilmesi Hakkında Açıklama, *Turkkon*, 24 Mayıs 2019, https://web.archive.org/web/20190524192931/https://www.turkkon.org/tr/haberler/kazakistan-cumhuriyeti-kurucu-cumhurbaskani-sayin-nursultan-nazarbayeve-turk-konseyi-omur-boyu-onursal-baskani-unvani-verilmesi-hakkinda-aciklama_1830.

[15] Türk Devletleri Teşkilatı, Organizasyon Tarihçesi - Türk Devletleri Teşkilatı, *Turkkon,* https://www.turkkon.org/tr/organizasyon-tarihcesi.

[16] Maximilian Ohle, Richard J. Cook, and Zhaoying Han. Chinas engagement with Kazakhstan and Russias Zugzwang: Why is Nur-Sultan incurring regional power hedging? *Journal of Eurasian Studies*, Volume 11, (2020), 86

[17] Paul Stronski, and Nicole Ng. Cooperation and Competition Russia and China in Central Asia, the Russian Far East, and the Arctic, *Carnegie Endowment For International Peace*, (February 2018), 14

[18] Ohle, Cook and Han, p. 87

[19] Tulepbayeva, Vanderhill, Joireman, p. 980-981

[20] Ohle, Cook and Han, p. 90

[21] Age, p. 90-91

[22] Nurgaliyeva, p. 98-99

[23] Tulepbayeva, Vanderhill, Joireman, p. 990-991

[24] Bohr, et al. p. 98

[25] Tulepbayeva, Vanderhill, Joireman, p. 981-984

[26] Peyrouse, p. 34-35

[27] Age, p. 36, 38

[28] Age, p. 48-49

[29] Bohr, et al., p. 96

[30] Stronski, and Ng, p. 13

[31] Bohr, et al, p. 93.

[32] Peyrouse,p. 47-48

[33] Stronski, and Ng, p. 11

[34] Ohle, Cook and Han. p. 96-97

[35] Stronski, and Ng, p. 11-12

[36] Tulepbayeva, Vanderhill, Joireman, p. 96

[37] Ohle, Cook and Han. p. 95

[38] Bohr, et al. p. 91

[39] Azeem Ibrahim, "The Uyghur Genocide: An Examination of China's Breaches of the 1948 Genocide Convention," *Newlines Institute for Strategy snd Policy*, (2021), 16-17

[40] BBC, Uygur Türkü Müslümanların tutulduğu toplama kamplarına girdi, *BBC News Türkçe Youtube Kanalı*, 18 Haziran 2019, https://www.youtube.com/watch?v=4kXBH21-dxM (Erişim 13 Eylül 2021).

[41] Ibrahim, p. 40

[42] BBC, Uygur Türkü Müslümanların tutulduğu toplama kamplarına girdi

[43] Ibrahim, p. 21

[44] Peyrouse, p. 34, 39

[45] Bohr, et al. p. 91-92

[46] Age, 92

[47] Age, 93

[48] Age, 92

[49] Olga Alexeeva, and Frédéric Lasserre, "The Evolution of Sino-Russian Relations as Seen from Moscow: The Limits of Strategic Rapprochement," *China Perspectives*, (2018),

p. 74

[50] Age, 74

[51] Stronski, and Ng, p. 33-34

[52] Alexeeva, Lasserre, p. 69

[53] Stronski, and Ng, p. 10

[54] Ohle, Cook and Han, p. 88

[55] Stronski, and Ng, p. 34

[56] Bohr, et al., p. 99

[57] Age, p. vii - viii

[58] Peyrouse, p. 38

[59] Paul Stronski, "Lessons Learned From the Kazakhstan Crisis", *Carnegie Moscow Center* , 16 Şubat 2022, https://carnegiemoscow.org/commentary/86450.

Yazar hakkında :

Atıfta bulunmak için: CALİP, Yusuf Halil. 2026. "İKİ SÜPER GÜCÜN ARASINDA GELİŞMEK: RUSYA VE ÇİN İLE İLİŞKİLERİ BAĞLAMINDA KAZAKİSTAN'IN ÇOK VEKTÖRLÜ DIŞ POLİTİKASI." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Uep Rapor No.2022 / 1. Nisan 06. Erişim Kasım 08, 2026. https://www.avimbulten.org/UEPRapor/IKI-SUPER-GUCUN-ARASINDA-GELISMEK-RUSYA-VE-CIN-ILE-ILISKILERI-BAGLAMINDA-KAZAKISTAN-IN-COK-VEKTORLU-DIS-POLITIKASI

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE
Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax**: +90 (312) 438 50 26
@avimorgtr

https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi
E-Posta: info@avim.org.tr
http://avim.org.tr

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır